

Svenska sopranen Kerstin Avemo sjöng Schuberts "Ständchen" och "Die Mainacht" i Saltviks kyrka.
FOTO: PETER KNUTSON

Ligetikvartetten fick "kvällens kraftfullaste applåd"

Nya Ålands recensent Anders Gabriel Sundström hyllar såväl verken som framförandena på konserten "Nattliga förvandlingar" i Saltviks kyrka, på Katrina Kammarmusikfestivals första dag.

Katrinafestivalen inleddes med musik av den livegne kemisten **Aleksandr Borodin**. (!?). Jo, Borodins pappa var högadlig furste och hade vid 62 års ålder råkat göra en 25-årig gift kvinna med barn, och för att undvika skandal registrerades den nyfödde pojken som son till en av prinsens livegna – **Porfiry Borodin** – och gavs då namnet Aleksandr Porfiryvich Borodin. Men sju år gammal frigavs pojken, och han fick en omsorgsfull uppfostran och utbildning. Han studerade till kemist, och gjorde stor karriär som internationellt erkänd vetenskapsman och tillbringade bland annat tre studieår i Västeuropa och blev senare professor vid universitetet i Sankt Petersburg. Musik ägnade han sig åt bara på sin fritid, men han var så begåvad att han gått till musikhistorien som en av de stora ryska tonsättarna trots att han bara hann med två symfonier, en opera, ett dussin sånger, ett par fyrhändiga pianostycken, några kammarmusikverk som en cellosonat, en stråktrio, en pianokvintett och två stråkkvartetter. Ingen mindre än **Franz Liszt** dirigerade Borodins första symfoni i Weimar, och Liszt uppmuntrade Borodin med orden: "Förändra inte något. Er konstnärliga instinkt är så säker!"

Den andra stråkkvartettens tredje sats "Notturmo" är berömd för sin skönhet och framförs ofta. Stycket är en hyllning till Borodins fru, och violinen (fru Borodin) och cello (herr Borodin) delar det musikaliska materialet alldeles underbart mellan sig, och får assistans av de övriga kvartettmedlemmarna. En fullödlig romantisk melodi iklädd de vackraste harmonier sjunger innerligt i sju minuter, musik lika bedövande vacker som åsynen av ett vackert landskap.

"Nästan rörande allvarligt"

Kvällens avslutande stycke komponerades 72 år senare av en herre som inte var ute efter att försöka göra en melodi så vacker som möjligt, utan tonsättaren ställde sig frågan vad man kan göra med en enda ton, hur kan man få skarpt

dissonanta klanger att bilda en verklighet som blir föremål för en upptäcktsresa in i ett fascinerande landskap som med sin mystiska aura attraherar och får lyssnaren att vidga ögonen och öppna öronen mer

än vanligt. Ungraren **György Ligeti** skrev 20 år ung sin första stråkkvartett "Metamorfosiska nocturner" (ung. "nattliga förvandlingar") 1953–54, ett experimentellt spännande stycke på över 1 200 takter och 20 minuter, som ligger två världskrig och en serie olika revolutioner från Borodins vackra idylliska värld.

I sina orkesterverk låter han ibland den ena orkesterhalvan ligga en kvartston över den andra, och i detta spännande kammarmusikverk finns nya spelsätt och ny notation, där hamrande avsnitt alterneras med långa passager med glidande flageoletter. Ligeti uppvisar här en otrolig kreativitet och fantasi – som lyssnare dras man in i en verklighet som ligger bortom sagans värld. Plötsligt befinner man sig på en annan planet. Och vackert är det, och nästan rörande allvarligt.

I slutet växer ur en enda ton ett piskande 16-tonersackord fram, innan de fem sista takterna försiktigt för musiken upp i den tysta rymden. Zilliacuskvartetten framförde båda de här verken med stor auktoritet, och förmådde visa Borodins vackra landskap och Ligetis oändliga rymd. Hos Borodin blommade musiken fullödig, och ibland hos Ligeti spelade kvartetten med oerhörd kraft och energi och ibland superpianissimon som var förunderligt underbara. Med all rätt kom kvällens kraftfullaste applåd efter Ligetikvartetten.

"Formidabelt kreativt geni"

Men trots det avancerade tonspråket i den här stråkkvartetten, är det vi hörde i jämförelse med Ligetis senare verk, till exempel operan "Den stora makabern" från 1970-talet, en oskyldig tonlek. Ligetis opera gör skäl för sitt namn, en bitter grym grotesk historia om världens undergång och mänsklig förnedring där uvertyren framförs av 12 biltutor, och bland orkesterinstrumenten hittar man bl.a. papperspåsar, släggor, visselpipa och elektriska dörrklockor. I denna opera rymms också brutalitet och skräck, saker som Ligeti hade personligt förhållande till – han hade i sitt eget land upplevt både nazism och kommunism.

Ligeti säger att han inte skapar musik för andra, inte ens för sig själv, utan därför att ett visst konstnärligt estetiskt vetenskapligt filosofiskt problem intresserar honom.

"Jag har ett inre behov av att kunna förverkliga min konstnärliga vision – till exempel en komplicerad graf eller ett enda ord från en cembalist kan stimulera min musikaliska fantasi, och jag lägger all min intelligens och uppmärksamhet på att åstadkomma ett unikt konstverk. Jag tycker inte om perfektion vare sig i livet eller i konsten eller i musiken, ett visst inslag av oordning bör alltid få finnas. Om människor tycker om det jag gör får framtiden utvisa."

Györgi Ligeti är ett formidabelt kreativt geni, och i flera dokumentärer på Youtube kan man höra honom ivrigt berätta om sin musik.

Nordgrensk naturmystik

Mellan de här två verken spelade **Petri Kumela** och **Mikko Ivars Pehr Henrik Nordgrens** "Klippgrund" op. 128 för gitarr och cello från 2004, ett fjorton minuters kreativt klangstycke som visade både eftertänksamhet och nyfikenhet. Nordgren var född i Saltvik på Åland, och i hans stora produktion hittar man bland annat åtta symfonier, elva stråkkvartetter och ett trettiotal instrumentalkonserter, men hans musik är inte likt Ligetis avantgardistisk eller experimentell utan ligger trots sitt ganska moderna sound fast förankrad inom den västerländska konstmusikens ramar.

Stycket kändes som naturmystik och kunde ha varit skrivet hundra år tidigare, tidlös musik alltid lika aktuell. Musik varsamt skrivet och varsamt spelat. I Petri

Kumelas och Mikko Ivars säkra händer var Nordgrens musik i trygga händer och framförandet en njutning.

Stämningsfull Schubert

Och mitt bland de här spännande verken dök en gammal bekant upp: drömmaren **Franz Schubert** med två av sina sexhundra sånger. Hur hann han skriva så många sånger? Jo, musiken bara rann ur honom, det var som att sätta på en vattenkran som sen inte gick att stänga av.

På en enda dag skrev Schubert sex av Winterreises 24 sånger, och under ett år kom åtta operor. Den välkända "Ständchen" ur Schuberts sista sångcykel "Schwanengesang" med sin vackra längtan och, den allvarliga korta "Mainacht" framförde **Kerstin Avemo** och Petri Kumela så stämningsfullt att den ljusa sommarkvällen började längta efter att få vila sig och anta en litet dunklare nyans. Båda sångernas nyckelord är natt, längtan, viska, näktergal. Schuberts vackert skrivna pianoackompanjemang kom nästan ännu mer till sin rätt hos den känsliga gitarren, inte minst de känsliga mellanspelen i "Ständchen".

Det finns all anledning att gå på de resterande Katrinakonserterna. Artisterna håller hög klass och programmen är väl valda – att lägga ett konsertprogram är en konst i sig, en konst som arrangörerna behärskar utmärkt. Balansen mellan nytt och gammalt välkänt och gammalt okänt är föredömlig.

Endast ett stycke saknades: om nu årets tema är natt och måne och drömmar, lyste det mest berömda månstycket med sin frånvaro – **Beethovens** "Månskenssonat", som älskades omedelbart när den publicerades 1801 och fortfarande älskas. Till den första satsen drömmar lyssnaren bort sig en stund, vare sig den spelas av en amatör eller en världsstjärna.

ANDERS GABRIEL SUNDSTRÖM
kultur@nyan.ax

MUSIK

KATRINA KAMMARMUSIKFESTIVAL: "NATTLIGA FÖRVANDLINGAR"

Medverkande: Zilliacuskvartetten – Cecilia Zilliacus & Julia-Maria Kretz (violin), Ylvali McTigert Zilliacus (viola), Kati Raitinen (cello), Kerstin Avemo (sopran), Petri Kumela (gitarra), Mikko Ivars (cello).

Tid och plats: Saltviks kyrka den 5 augusti.

Recenserar